

Valentina URSU

**POLITICA CULTURALĂ
în RSS Moldovenească
1944-1956**

Valentina Ursu, *Politica culturală în RSS Moldovenească. 1944-1956, seria Monografii ANTIM, XIV, Chișinău: Pontos, 2013, 287 p., ISBN 978-9975-51-501-6*

În anul 2013, literatura științifică din domeniul istoriei culturii naționale s-a îmbogățit cu monografia „Politica culturală în RSS Moldovenească. 1944-1956”, scrisă de doctorul în istorie, conferențiarul universitar Valentina Ursu. Studiul este axat pe istoria politicii culturale din RSSM – o sferă de cercetare importantă sub aspectul semnificației evenimentelor social-politice derulate și o adevărată provocare pentru specialiști. Valentina Ursu este o cercetătoare pasionată de istoria culturii din Moldova, interesată, cu deosebire, de cultura din RSSM în anii 1944-1956, de interferența dintre propagandă și cultură în discursul politic autoritar/totalitar, cu variile sale manifestări. Alte preocupări ale sale includ patrimoniul cultural, educația civică etc. Lucrarea încununează o cercetare îndelungată de analiză, sistematizare și interpretare a unui volum impresionant de lucrări, apreciate echidistant. Autoarea a valorificat numeroase documente de arhivă, a colectat materiale de presă, surse directe relevante.

În Introducere, V. Ursu pune în discuție una din funcțiile importante ale statului – cea culturală, pe care nu o rezumă la conservarea culturii naționale și la crearea condițiilor de dezvoltare a ei. Funcția culturală include și procesul de educație în spiritul unor valori politice, ce contribuie la formarea convingerilor și viziunilor politice. Modul de cercetare promovat de Valentina Ursu se deosebește prin survolarea atentă a tabloului contradictoriu al societății din RSSM, societate aflată sub semnul contestării modelului democratic și al analizei nepărtinitoare a evenimentelor. În opinia istoricului, politica culturală a guvernării sovietice a influențat întreaga activitate creatoare a timpului. În RSSM, ca și în alte republici sovietice, a fost

promovată o cultură extrem de politizată, care conținea, producea și difuza ideologie¹. În urma unei investigații minuțioase, autoarea a reușit să evidențieze, pe lângă dezavantajele care au atins cultura națională, și episoade de demnitate națională, în care oamenii de cultură încercau să reziste mediocrității bolșevice. Un merit incontestabil al lucrării este elucidarea unor aspecte pozitive ale culturii din RSSM din acea perioadă obscură, combătând astfel ideea multor cercetători contemporani că anii 1940-1991 reprezintă un „vid cultural”. Autorul subliniază, pe bună dreptate, că arta din perioada respectivă „nu trebuie negată sau subestimată completamente, ci trebuie cunoscută și apreciată la justa valoare”². În baza materialelor factologice, V. Ursu a argumentat că în perioada aflată sub dominația ideologiei marxist-leniniste au activat și profesioniștii care au creat opere inedite ce merită a fi valorificate.

Istoriografia problemei este compartimentată cronologic și geografic. Studiul reflectă specificul istoriografiei relevante din perioada sovietică (RSSM) și contemporană (Republica Moldova). Dacă despre istoriografia sovietică se subliniază că a fost captivă prescripțiilor ideologice și a evitat să analizeze teme tabu (politica de cadre, acțiunile de deznaționalizare culturală, persecuția religioasă, cenzura, deportările oamenilor de cultură), atunci despre istoriografia contemporană se constată că aspectele culturii au fost analizate din punct de vedere critic. Evidențiem compartimentul istoriografic în care sunt aduse în discuție documentele de arhivă: procese-verbale, materiale de conferințe etc. Conform constatărilor efectuate de autor, toate procesele-verbale, actele administrative erau întocmite în limba rusă și se păstrau în arhivă în trei exemplare. Examinându-le, autoarea constată, stupefiată, că stenogramele se deosebesc de procesele-verbale. Documentele originale abundă în corectări, redactări care denaturează ideile expuse de vorbitori. Iar unele conțin critici la adresa incompetenței oamenilor de partid care supravegheau cultura din RSSM.

Studiul este structurat în trei capitole, concluzii, rezumate, bibliografie, anexe, indice. În Capitolul I, „Componentele politicii culturale a PCUS și statului sovietic și promovarea ei în RSS Moldovenească”, autoarea a examinat strategia și principiile politicii culturale sovietice, hotărârile PCUS din anii 40-50 ai sec. XX în domeniul culturii artistice și repercusiunile lor asupra RSSM, politica de cadre și cea

¹ V. Ursu, *Politica culturală în RSS Moldovenească. 1944-1956*, Chișinău: Pontos, 2013, 17.

² Ursu, *Politica culturală*, 18.

editorială. Autoarea concluzionează că în perioada sovietică s-a atras o atenție sporită ideologizării și politizării culturii din RSSM, antrenându-se în această direcție nu doar structurile de partid centrale, dar și cele locale, Ministerul de Cultură, precum și instituțiile de cultură autohtone. Printr-o expunere elocventă, autoarea evidențiază strategiile guvernării privind subordonarea elitei culturale locale, din care făceau parte mecanisme ideologice, interesul material, dar și pedepsele, intimidările. Trezește sentimente de anxietate fenomenul de subminare a culturii naționale, de rusificare și dezmoștenire culturală, de ridicare la nivel oficial a culturii ruse. În paragraful dedicat politicii de cadre, autoarea constată că majoritatea specialiștilor din domeniul culturii erau invitați din alte regiuni ale URSS și doar 13,7% erau cadre autohtone. Aceasta ne face să înțelegem de ce era necalitativă prestația specialiștilor necunoscători ai tradițiilor naționale. Aceștia trebuiau să alcătuiască repertoriul pentru ansamblurile artistice moldovenești, să monteze dansuri și piese naționale, să culeagă folclor, să facă decoruri cu specific național pentru piesele dramatice etc.

Capitolul II este consacrat uniunilor de creație din RSSM, aflate sub dictatul ideologic comunist, și sarcinii lor prioritare – perfecționarea nivelului politic al omului de artă. În baza documentelor de arhivă, istoricul opinează că uniunile de creație autohtone, care, conform logicii, aveau obligația să apere interesele omului de artă, de fapt, ghidau creația artistului, urmăreau „manifestările înrâuririi burgheze” sau condamnau cu toată severitatea activitatea creatorilor de artă incozi. Prezintă interes documentele prin care autoarea reflectă pătrunderea principiului marxist-leninist al „luptei de clasă” în mediul artistic, transformând în dușmani ideologici foștii colegii de breaslă. Aflăm cum unii scriitorii conformiști – B. Istru³, A. Lupan⁴, școliți în perioada interbelică în spiritul democratic al „artelor

³ Bogdan Istru – poet, publicist, traducător. În anii '30 a făcut studii la Școala Normală Superioară din Iași (1929-1932) și la Universitatea din București. În perioada interbelică și-a publicat creațiile în monografii și în presa timpului din Basarabia. Potrivit lui Al. Burlacu și M. Cimpoi, poezia lui Istru era pătrunsă de curente artistice moderne: simbolismul, expresionismul. A se vedea Al. Burlacu, *Literatura română din Basarabia. Anii 20-30*, Chișinău, 2002; M. Cimpoi, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, Chișinău: ARC, 1997.

⁴ Andrei Lupan – poet, dramaturg, eseist. A publicat în periodice bucureștene și chișinăuene. În perioada timpurie a creației a fost influențat de lecturile din poezii români Ion Barbu, Tudor Arghezi. În perioada postbelică se rialiază sistemului sovietic, iar opera îi este pătrunsă de ideile comuniste. Președinte al Uniunii Scriitorilor din RSSM (1946-1962), secretar al Comitetului de conducere al Uniunii Scriitorilor din URSS (1954-1971). A se vedea Al. Burlacu, *Literatura*

libere” - au căpătat notorietate prin critica și intimidarea scriitorilor „deviatori” – G. Meniuc, L. Deleanu, Em. Bucov ș.a. Uniunile compozitorilor și artiștilor plastici stigmatizau de formalism operele compozitorilor Șt. Neaga, E. Coca ș.a., a sculptorului L. Dubinovski și „obligau artiștii să-și revadă opera și să creeze lucrări de calitate pentru poporul sovietic”⁵.

Pe lângă fenomene negative, V. Ursu scoate din anonim documente ce denotă maturitatea conștiinței naționale a unor intelectuali autohtoni, nemulțumirea lor față de regulile impuse. Aflăm din studiu că, exercitându-se presiuni asupra puterii, s-a făcut posibilă editarea classicilor români: Negruzzi, Stamati, Creangă, Cantemir. Dar cercetătoarea constată că operele de moștenire culturală erau selectate minuțios, fiind publicate doar cele care demascau burghezia sau reflectau problemele poporului simplu. Un alt document ce reflectă pagini de demnitate națională se referă la Ion Druță, care a avut curajul să declare, în cadrul Congresului Scriitorilor din 1954, că tânăra generație este privată de dreptul la informații despre clasicii culturii naționale și că tradițiile artistice autohtone sunt comune cu cele din tot spațiul românesc. Druță s-a pronunțat atunci pentru libertatea creației, reevaluarea rolului scriitorilor, care trebuie să promoveze adevăratele valori spirituale ale neamului⁶. Și scriitorul Ion Canna a afirmat în unul din discursurile sale „că literatura clasică se află în legătură istorică profundă cu literatura românească”⁷. Ca răspuns la chestiunea în ce limbă trebuie să se scrie, el a optat pentru limba classicilor (Eminescu, Negruzzi).

În Capitolul III, consacrat artelor în primul deceniu postbelic, V. Ursu analizează condițiile de creație și interpretare în care au activat artiștii din RSSM. Cercetătoarea aduce argumente documentare și statistice că, în anii 1946-1956, lucrările de artă erau create la comandă, pentru a lustrui imaginea regimului. Se indică rolul cenzurii, al colegiilor pentru repertoriu și redactare care limitau libertatea omului de artă. Găsim în lucrare informații despre persoane care și-au adus contribuția la supraviețuirea artei autohtone și limbii române: actorii E. Ureche, D. Darienco, C. Constantinov, coregraful N. Bolotov ș.a.

---

română din Basarabia. Anii 20-30, Chișinău, 2002; M. Cimpoi, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău: ARC, 1997.

⁵ Ursu, *Politica culturală*, 55.

⁶ Ursu, *Politica culturală*, 91.

⁷ Ursu, *Politica culturală*, 90.

În încheiere sunt oferite concluzii, raportate la obiectivele fixate și aspectele abordate.

Autoarea a folosit metode și procedee eficiente în evaluarea evenimentelor și faptelor, lansând concepții originale. Ea subliniază că specificul românesc s-a dovedit adesea mai puternic și a rezistat provocărilor de esență nedemocratică.

În concluzie, demersul analitic al lucrării este necrispat, netributar unei anumite scheme ideologice. Autoarea procedează pe alocuri asemenea unui regizor care, cu spoturi, luminează (fie și parțial) unele ritualuri și automatisme ale vieții politice din RSSM. Stilul demersului indică erudiția și cultură lingvistică a autoarei, acestea imprimând monografiei o înaltă ținută intelectuală.

Politica culturală în RSS Moldovenească (1944-1956) este o lucrare utilă pentru specialiști, studenți de la facultățile de istorie și litere, dar va interesa și segmente mai largi de cititori.

Larisa Noroc